

Ευστάθιος Φακιολάς

Η γιουγκοσλαβική κρίση και η αναζήτηση από την ενοποιημένη Γερμανία διεθνούς ρόλου στην Κεντροανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια

Εισαγωγή

Το άρθρο αποσκοπεί να διερευνήσει τις κυριότερες πτυχές της αναζήτησης από την ενοποιημένη Γερμανία του νέου ρόλου της στον ανατολικό και βαλκανικό γεωγραφικό χώρο μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον και ο προβληματισμός αυτής της εργασίας θα εστιαστούν στην επισήμανση, καταγραφή και αξιολόγηση των σχέσεων της ενωμένης Γερμανίας με τις χώρες της κεντροανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής Χερσονήσου, υπό το πρίσμα της γιουγκοσλαβικής κρίσης, καθώς και στη διαπίστωση ορισμένων γενικότερων συμπερασματικών σκέψεων και εκτιμήσεων για τις νέες παγκόσμιες προκλήσεις και πιθανές επιλογές της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.

Η αναζήτηση νέου ρόλου

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη συνασπισματική διαίρεση της Ευρώπης τόσο η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας όσο και η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας οικοδόμησαν και θεμελίωσαν ένα ευρύτατο πλέγμα οικονομικών, πολιτικών και πολιτισμικών σχέσεων με τις χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ιδιαίτερα από τη δεκαετία του '70 οι δεσμοί αυτοί προσέλαβαν μεγαλύτερη και

ιδιάζουσα στρατηγική πολιτική σημασία στα πλαίσια του ανοίγματος της δυτικής γερμανικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Σοβιετική Ένωση και της πολύπτυχης αναθέρμανσης και ανάπτυξης των διαγερμανικών σχέσεων. Γενικότερα, ωστόσο, κυρίαρχος τομέας συνεργασίας υπήρξε, ουσιαστικά, εκείνος των εμπορικών συναλλαγών, στις οποίες από τη μια μεριά η Δ. Γερμανία κατατάσσονταν πρώτη, μεταξύ του δυτικού κόσμου, στις εξωτερικές εμπορικές συναλλαγές των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ενώ από την άλλη η Α. Γερμανία αποτελούσε το δεύτερο, μετά τη Σοβιετική Ένωση, εμπορικό εταίρο των χωρών αυτών.

Με την εθνική και πολιτική ένωση των δυο γερμανικών κρατών και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ο οικονομικός ρόλος της ενιαίας Γερμανίας στην κεντροανατολική Ευρώπη και στη Βαλκανική Χερσόνησο ενισχύθηκε και συνεχώς ενδυναμώνεται. Είναι ενδεικτικό ότι στο εμπόριο των κρατών-μελών του ΟΟΣΑ τόσο με τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ όσο και με εκείνες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η Γερμανία (τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία αναφέρονται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) εξακολουθεί να κατέχει δεσπόζουσα θέση. Στη χρονική περίοδο μεταξύ των ετών 1985-1989 ο ετήσιος μέσος όρος των εξαγωγών της προς τις χώρες της γεωγραφικής αυτής περιοχής ανήλθε σε 9,4 δισεκατομμύρια δολάρια, όσο, δηλαδή, του αντίστοιχου μέσου όρου των ΗΠΑ (2,8), της Ιαπωνίας (3,6) και της Γαλλίας (3,0) σωρευτικά, ενώ, ταυτόχρονα, ο ετήσιος μέσος όρος των εισαγωγών ήταν 8,5 δισ. δολ., έναντι 2,0, 2,6 και 4,3 αντίστοιχα¹. Επίσης, η Γερμανία αποτελεί το μεγαλύτερο επενδυτή στις χώρες της Α. Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπου, για παράδειγμα, στην Πολωνία το ποσοστό συμμετοχής της, στο τέλος του 1989, στο σύνολο των επενδύσεων των δυτικών κρατών, έφθανε στο 17,5%, έναντι 17,4% όλων των άλλων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/ Ένωσης σωρευτικά, 6,1% των ΗΠΑ και 0,1% της Ιαπωνίας². Αξίζει, επιπλέον, να υπογραμμιστεί ότι η Γερμανία, στην τρέχουσα φάση των εξελίξεων, χορηγεί το μισό, περίπου, της συνολικής διεθνούς οικονομικής βοήθειας προς την πρώην Σοβιετική Ένωση και την Α. Ευρώπη, αφού τα ποσοστά συμμετοχής της ανέρχονται σε 56% και 32% αντίστοιχα³.

Εξάλλου, διακεκριμένοι Γερμανοί πολιτικοί παράγοντες, αλλά και σημαντικά τμήματα της γερμανικής κοινής γνώμης, αφενός μεν προσδοκούν ότι η επιτυχία του εγχειρήματος της οικονομικής ενοποίησης των δυο Γερμανιών θα ενισχύσει σημαντικά και θα ενθαρρύνει αποφασιστικά τις επίπονες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των πολιτικών ηγεσιών των χωρών της Α. Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αφετέρου δε, πιστεύουν ότι η χώρα τους θα πρέπει να συμβάλει καθοριστικά στην οικονομική ανοικοδόμηση και στην εμπέδωση των κατάλληλων προϋποθέσεων πολιτικής σταθερότητας και κοινωνικής συνοχής των κρατών της Α. Ευρώπης, ώστε από τη μια μεριά να μην πλημμυρίσουν από οικονομικούς πρόσφυγες και από την άλλη να αποκατασταθεί η δημοκρατική νομιμότητα στα κράτη της περιοχής αυτής⁴. Υπό το πρίσμα των ατομικών και συλλογικών αυτών πεποιθήσεων και αντιλήψεων είναι χαρακτηριστικό ότι η γερμανική κυβέρνηση βοήθησε την Εσθονία να συντάξει Σύνταγμα, άσκησε επίδραση στην Ουγγαρία με την υιοθέτηση από μέρους της ολόκληρου, σχεδόν, του γερμανικού αστικού κώδικα και, επιπρόσθετα, πρωτοστάτησε στη διοργάνωση επιστημονικών συναντήσεων και ανταλλαγών νομομαθών, επιχειρηματιών, καθηγητών και φοιτητών με τις χώρες της Α. Ευρώπης⁵.

Δεν υπάρχει, λοιπόν, αμφιβολία ότι η ενωμένη Γερμανία, μετά την κρατική αποδιοργάνωση και αποσάρθρωση της Σοβιετικής Ένωσης, έχει εκτεταμένες αντικειμενικές δυνατότητες και ευκαιρίες να αξιοποιήσει, προς την κατεύθυνση της εκπλήρωσης των φι-

λόδοξων πολιτικών της επιδιώξεων, τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο της Α. Ευρώπης και της Βαλκανικής Χερσονήσου, όχι μόνο εξαιτίας της γεωγραφικής της γειννίασης και της παγιωμένης κυρίαρχης οικονομικής της επιρροής, αλλά και λόγω των παραδοσιακών ιστορικών δεσμών που τη συνδέουν με τους λαούς των κρατών της περιοχής αυτής. Παρά το γεγονός ότι, όπως τονίζεται, ο προσανατολισμός της Γερμανίας προς την Κεντροανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν αποτελεί, ακόμα, στρατηγική πολιτική προτεραιότητα⁶, εντούτοις, η γερμανική εξωτερική πολιτική επιδιώκει να εκμεταλλευτεί, συστηματικά και μεθοδικά, με τον καλύτερο δυνατό πολιτικό τρόπο τα άμεσα και σταθερά οικονομικά της συμφέροντα στην περιοχή⁷, ώστε να μπορεί να συμμετέχει και να διαδραματίζει σημαντικό καθοδηγητικό ρόλο στις νέες γεωπολιτικές διεργασίες που συντελούνται στο γεωγραφικό αυτό χώρο της Ευρώπης.

Στο σημείο ωστόσο αυτό, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η μελλοντική εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην Κεντροανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, την οποία παραδοσιακά θεωρούμε ότι ανήκει στη δική της σφαίρα επιρροής και ισχύος, θα προσδιορίσει, σε ένα ορισμένο καθορισμένο βαθμό, την έκταση και την ένταση των γερμανικών πολιτικών πρωτοβουλιών στην εξεταζόμενη περιοχή. Μεταξύ της Γερμανίας και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης υπήρχε πάντοτε μια αξιοπρόσεκτη αμοιβαιότητα οικονομικών συμφερόντων, αλλά και μια συνεχής σύγκρουση αντιφατικών και αντιπαρατιθέμενων πολιτικών στόχων. Στην προεπαναστατική Ρωσία το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων για την ίδρυση και ανάπτυξη της ενεργειακής και χημικής βιομηχανίας, καθώς και της βιομηχανίας ηλεκτρικών ειδών, που ήταν οι πιο πρωτοπόρες παραγωγικές δραστηριότητες αιχμής και υψηλής τεχνολογίας της εποχής εκείνης, προήλθαν από το γερμανικό, κυρίως, κεφάλαιο ολόκληρων αντίστοιχων βιομηχανικών συγκροτημάτων και πιστωτικών ιδρυμάτων⁸. Στη σημερινή συγκυρία τονίζεται ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική προσπαθεί, μέσω τόσο της χορήγησης πιστώσεων και δανείων όσο και της αξιοποίησης του γεγονότος ότι συνιστά το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Ρωσίας, να ενδυναμώσει και να ενισχύσει την οικονομική της παρουσία και διείσδυση στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, προσδοκώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα εξασφαλίσει πολύτιμα πολιτικά ερείσματα όσον αφορά την προοπτική της συνεργασίας με τις χώρες αυτές και ιδιαίτερα με τη Ρωσία για την οικοδόμηση ενός πανευρωπαϊκού συλλογικού συστήματος ασφάλειας, που θα εξαλείφει, σε μεγάλο βαθμό, τις ενδεχόμενες πιθανότητες ρωσικής στρατιωτικής απειλής σε βάρος της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας της ενωμένης Γερμανίας. Από την άλλη μεριά η Ρωσία αντιμετωπίζει τη Γερμανία ως ένα χρήσιμο πολιτικό και οικονομικό δίαυλο επικοινωνίας με τη Δ. Ευρώπη, καθώς και ως ένα ικανό εταίρο, που θα μπορεί να συμβάλλει, αποτελεσματικά, στην εγκαθίδρυση και θεσμοποίηση σταθερών μηχανισμών άμυνας και συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών του NATO και των χωρών του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας⁹.

Είναι χαρακτηριστικό των πιο πάνω παρατηρήσεων σχετικά με τη σημασία του ρωσικού παράγοντα ότι στην τρέχουσα φάση των ραγδαίων εξελίξεων η εμφανής διεθνής αδρανολογία της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, λόγω των εκρηκτικών και δυσεπίλυτων εσωτερικών οικονομικών και πολιτικών δυσχερειών που αντιμετωπίζει, καθώς, επίσης, και η αρχική αδιαφορία ή μη έγκαιρη εγρήγορση και δραστηριοποίηση των άλλων δυτικών δυνάμεων, επιτρέπουν στη γερμανική εξωτερική πολιτική να διεκδικεί πρωταγωνιστικό πολιτικό ρόλο στη Βαλκανική Χερσόνησο. Εξάλλου, προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορεί και ο έντονος ευρωπαϊκός, με τη μορφή τόσο της ανάπτυξης διευρυνμένων σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα/ Ένωση όσο και της συμμετοχής στις διάφορες

πανευρωπαϊκές ζυμώσεις και διεργασίες, προσανατολισμός των βαλκανικών κρατών, που αποσκοπεί αφενός μεν να εξασφαλίσει, μέσω της χορήγησης πιστώσεων και της προσέλευσης ξένων άμεσων επενδύσεων, αξιόλογους εξωτερικούς οικονομικούς πόρους για τη στήριξη των επιχειρούμενων διαδικασιών συνολικότερης διαρθρωτικής ανοικοδόμησης των κοινωνιών τους, αφετέρου δε να αντιμετωπίσει, με την απόκτηση ορισμένων αξιόπιστων διεθνών ερεισμάτων, τα σημαντικά προβλήματα ασφάλειας που αντιμετωπίζουν στο συνεχώς μεταβαλλόμενο και επικίνδυνα ασταθές διεθνές περιβάλλον¹⁰.

Οι νέες, λοιπόν, γερμανικές πολιτικές φιλοδοξίες εκδηλώθηκαν, κυρίως, με τη γιουγκοσλαβική κρίση, η οποία αποκάλυψε την ανυπαρξία αποτελεσματικών ευρωπαϊκών συλλογικών μηχανισμών τόσο ειρηνικής διευθέτησης των διεθνών διαφορών όσο και προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων και που, επιπρόσθετα, φαίνεται, με την παρατεταμένη οξύτητά της, να αποτελεί σκληρή δοκιμασία για τη σταθερότητα των θεσμών της ευρωπαϊκής ασφάλειας¹¹. Υποστηρίζεται ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική στη Βαλκανική Χερσόνησο τείνει να προσλάβει δυο βασικές διαστάσεις: η πρώτη είναι η ευρωπαϊκή στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/ Ένωσης, που «έχει ένα συλλογικό χαρακτήρα», ενώ η δεύτερη είναι η εθνική, που «δίνει έμφαση στην ανάπτυξη μιας ζώνης επιρροής γύρω από τα εθνικά της σύνορα»¹². Σε αντίθεση, ωστόσο, με την τελευταία, κυρίως, πτυχή της άποψης αυτής πιστεύεται ότι η Γερμανία παρενέβη στα Βαλκάνια όχι από την επιδίωξη υλοποίησης οικονομικών της συμφερόντων και πολιτικών της στοχοθετήσεων, αλλά από την επιθυμία της να επιβληθεί τάξη και σταθερότητα στην περιοχή και να προσαρμοστεί όσο το δυνατόν γρηγορότερα η ευρωπαϊκή πολιτική στην καινούργια διεθνή πραγματικότητα¹³. Υπό το πρίσμα της ίδιας, περίπου, αντίληψης ο σημερινός Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα υπογραμμίζει ότι «δεν μπορούμε να παραβλέπουμε κατάφωρες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον άμεσο περίγυρό μας, αλλά πρέπει σε διεθνές επίπεδο να καταβάλλουμε προσπάθειες, ώστε να επιτευχθεί πάλι ειρήνη. Αυτή η πολιτική απαιτήσε πολλές επίπονες προσπάθειες, αλλά δεν έχει καμία σχέση με την προσπάθεια δημιουργίας “ζωνών επιρροής”. Μια και δεν αποστέλλουμε ανθρώπινο δυναμικό στην πρώην Γιουγκοσλαβία, αλλά αντίθετα έχουμε δεχθεί από εκεί εκατοντάδες χιλιάδες προσφύγων, μας φαίνεται παράλογη η παρατήρηση πως αναζητούμε “ζωτικό χώρο” σε αυτή την περιοχή. Ο όρος “ζωτικός χώρος” ανήκει πλέον στην ιστορία»¹⁴.

Από την άλλη μεριά δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ότι η έλλειψη ενός συγκεκριμένου στρατηγικού προγράμματος ολοκληρωμένης ενσωμάτωσης των χωρών αυτών στο διεθνές σύστημα παρέχει τη δυνατότητα στη Γερμανία να αναλάβει και να αναπτύξει, με θεμελιακή αφετηριακή βάση την ισχυρή οικονομική της επιρροή, έντονες πολιτικές πρωτοβουλίες στην περιοχή. Γενικότερα, η συνεχής πολιτική ρευστότητα, η έλλειψη στοιχειώδους οικονομικής σταθερότητας και τα υψηλά ελλείμματα στα ισοζύγια πληρωμών λειτούργησαν ανασταλτικά και αποτρεπτικά στην εκδήλωση ενεργού πολιτικού ενδιαφέροντος τόσο από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες όσο και από τις ΗΠΑ. Η εξωτερική πολιτική, ιδιαίτερα των τελευταίων στον ευαίσθητο χώρο των Βαλκανίων χαρακτηρίζεται από μια ασαφή και μερικώς απροσδιόριστη απροθυμία καθοριστικής παρέμβασης στην εξέλιξη των γεγονότων, που οφείλεται αφενός μεν στους συνολικότερους στρατηγικούς παράγοντες της εξάλειψης της ανάγκης αποτροπής του πολυδιάστατου σοβιετικού κινδύνου και της συνακόλουθης επιθυμίας αποστασιοποίησης από τα κλασικά ψυχροπολεμικά πρότυπα συμπεριφοράς, αφετέρου δε στους ειδικότερους γεωπολιτικούς λόγους της μεγάλης γεωγραφικής απόστασης, του φόβου κατακλυσμού από οικονομικούς και πολιτικούς πρόσφυγες και της μη ύπαρξης στην περιοχή αυτή ζωτικών για τα αμερικανικά συμφέροντα

διόδων επικοινωνίας και μεταφοράς¹⁵.

Η κατάρρευση, όμως, της Σοβιετικής Ένωσης και η ίδρυση της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών, καθώς και η έξαρση των εθνικιστικών συγκρούσεων και των αποσχιστικών τάσεων στο ομοσπονδιακό κράτος της Γιουγκοσλαβίας ανάγκασαν τις δυτικές χώρες να αναμειχθούν, από τον Ιανουάριο, κυρίως, του 1991, ενεργότερα και αποφασιστικότερα στις συντελούμενες μεταβολές. Ειδικότερα, οι ΗΠΑ παραχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα/ Ένωση την προτεραιότητα της ειρηνικής διευθέτησης της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης, γιατί, σύμφωνα με τη γνώμη τους, η τελευταία είχε μεγαλύτερες δυνατότητες, εξαιτίας των στενών οικονομικών της σχέσεων με τη χώρα αυτή, άσκησης πολιτικής πίεσης προς τα ενδιαφερόμενα μέρη¹⁶. Μέχρι τον Ιούλιο του 1991 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρέμενε σταθερά προσηλωμένη στην αρχή της διατήρησης της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής κυριαρχίας της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας με την προϋπόθεση, όμως, να οικοδομηθούν, μέσω δημοκρατικών διαπραγματεύσεων, νέες θεσμικές ομοσπονδιακές δομές, ώστε να κατευναστούν οι έντονες αποσχιστικές τάσεις των διαφόρων εθνοτικών ομάδων και να επιτευχθεί η λειτουργική συμβίωσή τους στα πλαίσια του υπάρχοντος κράτους. Η εμπλοκή του γιουγκοσλαβικού ομοσπονδιακού στρατού για την καταστολή των εθνικιστικών συγκρούσεων και τη βίαιη διατήρηση της ενότητας της χώρας υπό σερβική, ωστόσο, κυριαρχία, η άρνηση των Σέρβων να αποδεχτούν τις προτάσεις για μεταρρυθμίσεις στην υπερσυγκεντρωτική πολιτική διάρθρωση του κράτους με τη μεταβίβαση εξουσιαστικών αρμοδιοτήτων προς τις επιμέρους ομόσπονδες Δημοκρατίες και την εγκαθίδρυση συλλογικής προεδρικής ηγεσίας, καθώς και η, ως συνέπεια των παραπάνω, κλιμάκωση των εχθροπραξιών μεταξύ Σέρβων από τη μια μεριά και Κροατών και Σλοβένων από την άλλη, οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην υιοθέτηση, από τον Ιούλιο του 1991, μιας άλλης πολιτικής στάσης, που απέβλεπε στην αναζήτηση ειρηνικών τρόπων κατάπαυσης των πολεμικών αναμετρήσεων και σταδιακής μετάβασης σε μια νέα κατάσταση οργανωμένων συνεργασιακών σχέσεων ανάμεσα στις γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Προς την κατεύθυνση της επίτευξης του πρώτου στόχου η Κοινότητα αποφάσισε, στις 28 Αυγούστου του ίδιου χρόνου, να συγκαλέσει μια Συνδιάσκεψη Ειρήνης, η οποία αν και είχε ως βασικό αντικείμενο συνομιλιών την εξέταση της κατάστασης στην Κροατία, εξεδήλωσε σαφή πρόθεση ρυθμιστικής παρέμβασης για τη συνολικότερη επίλυση του γιουγκοσλαβικού ζητήματος: η υλοποίηση του δεύτερου σκοπού ξεκίνησε να πραγματοποιείται από τις 16 Δεκεμβρίου, όταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποφάσισε να προχωρήσει στην επίσημη αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας, δρομολογώντας, με αυτό τον τρόπο, την ελεγχόμενη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας με την έννοια, δηλαδή, ότι υποδείκνυε η ίδια ποιες εθνοτικές ομάδες της πρώην Γιουγκοσλαβίας θεωρούσε ότι μπορούν να αποκτήσουν μια βιώσιμη ανεξάρτητη κρατική υπόσταση¹⁷. Η τελευταία αυτή ιδιόμορφη διάσταση της κοινοτικής πολιτικής αποσκοπούσε, ουσιαστικά, αφενός μεν στην έγκαιρη αποτροπή μιας γενικευμένης πολεμικής κλιμάκωσης της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης, αφετέρου δε στη διατήρηση της εσωτερικής κοινωνικής συνοχής των διαφόρων κοινοτικών κρατών που αντιμετώπιζον σοβαρά προβλήματα ανομοιογενούς εθνολογικής σύνθεσης των πληθυσμών τους¹⁸.

Βέβαια, στο σημείο αυτό οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι η πολιτική αυτή στάση της Κοινότητας απέναντι στη Γιουγκοσλαβική Κρίση διαμορφώθηκε και αποκρυσταλλώθηκε στα πλαίσια ενός πολυεπίπεδου και πολυσύνθετου πλέγματος αντιτιθέμενων κοσμοϊστορικών αντιλήψεων και αλληλοσυγκρούμενων εθνικών στοχοθετήσεων και επιδιώξεων των κρατών-μελών της. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα αρχικό στάδιο, μεταξύ των ευρωπαϊ-

ϊκών/κοινοτικών κρατών αναπτύχθηκε μια οξύτατη αντιπαράθεση, με ουσιαστικές πολυδιάστατες υποκρυπτόμενες πολιτικές αφετηρίες και προεκτάσεις, για το ποια θεμελιώδη αρχή του Διεθνούς Δικαίου θα έπρεπε να εφαρμοστεί και να υλοποιηθεί στην περίπτωση της διαλυόμενης Γιουγκοσλαβίας: η αρχή της αυτοδιάθεσης, που την υποστήριζε ένθερμα η Γερμανία, ή η αρχή του σεβασμού των υφιστάμενων κρατικών συνόρων, που την υπερασπιζόνταν η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Ιταλία¹⁹. Η πρωταρχική πηγή της διαμάχης αυτής είναι δυνατό να εντοπιστεί στο γεγονός ότι μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η αρχή της αυτοδιάθεσης ταυτίστηκε μόνο με τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης, χωρίς δηλαδή, το δικαίωμα αυτό να αναγνωρίζεται, ταυτόχρονα, στις εθνικές μειονοτικές ομάδες που βρίσκονταν στα όρια της εδαφικής επικράτειας των νεοδημιουργητών ή των υπάρχοντων εθνικών κρατών²⁰. Τελικά, το Σεπτέμβριο του 1991 αποφασίστηκε, τόσο στη συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών όσο και στη Σύνοδο των χωρών της ΔΑΣΕ, ότι οι μέχρι τότε εφαρμοζόμενες στις καθεστωτικές αλλαγές στην Α. Ευρώπη αρχές της μονιμότητας των διεθνών συνόρων και της μη ανάμειξης στις εσωτερικές πολιτικές υποθέσεις θα έπρεπε να αντικατασταθούν, με δεδομένο την ταχύτατη και δυναμική ροή των γεγονότων, από την αρχή της διεθνούς ανάμειξης με σκοπό την προστασία των μειονοτήτων και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²¹.

Υπό το πρίσμα της εξέλιξης αυτής οι ερμηνευτικές αξιολογήσεις και εκτιμήσεις των διαφόρων μελετητών των διεθνών σχέσεων αναφορικά με την εξωτερική συμπεριφορά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/ Ένωσης δεν φαίνεται να συμπίπτουν. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι η πολιτική των αναγνωρίσεων στηρίχθηκε περισσότερο στην κλασική αρχή της κυριαρχίας, που αναγνωρίζει τα κράτη ως ανεξάρτητες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές οντότητες της διεθνούς κοινότητας, και λιγότερο στην αρχή της αυτοδιάθεσης, που υποδηλώνει την κρατική οργανωτική συγκρότηση ομοιογενών εθνολογικών ομάδων και η οποία επιτυγχάνεται με τη μετακίνηση μεγάλων πληθυσμιακών συνόλων από τα ήδη υπάρχοντα κράτη²². Σε αντίθεση με την άποψη αυτή υπογραμμίζεται ότι η Κοινότητα προχώρησε σε μια εκλογικευμένη και εκλεπτυσμένη εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης, με την έννοια της αναγνώρισης πολυεθνικών κρατικών μονάδων, ως διαδόχων συστατικών τμημάτων προηγούμενων ομοσπονδιακών σχημάτων, οι οποίες είναι βιώσιμες στα πλαίσια της οικοδόμησης ενός λειτουργικού δημοκρατικού συστήματος προστασίας των πολιτικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων και σεβασμού της πολιτισμικής τους διαφορετικότητας²³. Αντιπαρεθετικά, επίσης, με τη γνώμη αυτή τονίζεται ότι ο φόβος της κλιμάκωσης του εμφυλίου πολέμου στη Γιουγκοσλαβία και όχι η πολιτική βούληση να υλοποιηθεί η αρχή της αυτοδιάθεσης καθοδήγησε, βασικά, τις ευρωπαϊκές χώρες στην επιλογή της αναγνώρισης της Σλοβενίας και της Κροατίας²⁴.

Όσον αφορά, ιδιαίτερα, το ρόλο που διαδραμάτισε η Γερμανία στον επηρεασμό της κοινοτικής πολιτικής ως προς τον τρόπο διευθέτησης του γιουγκοσλαβικού ζητήματος αν λάβουμε υπόψη μας αφενός μεν τις προαναφερθείσες επισημάνσεις σχετικά με την αρχή της αυτοδιάθεσης, αφετέρου δε ότι οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία είχαν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι δεν ήταν, πλέον, εφικτή η διατήρηση, παρά τις αρχικές τους προσδοκίες, της ομοσπονδιακής ενότητας της Γιουγκοσλαβίας²⁵, τότε μπορούμε να συγκλίνουμε στο συμπέρασμα ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική συνέβαλε όχι τόσο στην οριστική μορφοποίηση της συγκεκριμένης κατάστασης όσο στην αξιοποίηση και επίτευξη των διαδικασιών που είχαν, ήδη, δρομολογηθεί.

Αναλυτικότερα, μέχρι το καλοκαίρι του 1991 η γερμανική εξωτερική πολιτική ήταν προσανατολισμένη στη διατήρηση μιας ενιαίας και αδιαίρετης Γιουγκοσλαβίας αφενός

μεν εξαιτίας των εσωτερικών πιέσεων οργανωμένων οικονομικών και τραπεζικών συμφερόντων που εναντιώνονταν, δημόσια, στην επιβολή εμπάργκο σε βάρος της Σερβίας, που ήταν ένας σημαντικός εμπορικός εταίρος, αφετέρου δε λόγω της επίσημης κοινοτικής θέσης που ως τη χρονική εκείνη περίοδο τάσσονταν προς την ίδια κατεύθυνση. Μετά, όμως, τις δηλώσεις του Βίλλυ Μπραντ, στις 20 Μαΐου του 1991, για την προοπτική γερμανικής αναγνώρισης της Σλοβενίας και την ίδρυση μιας Συνομοσπονδίας Ανεξάρτητων Κρατών από τις υπόλοιπες γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες, την ανακήρυξη, τον επόμενο μήνα, της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας και την αύξηση των επικρίσεων, τόσο από μια αξιόλογη μερίδα των ΜΜΕ όσο και από κύκλους του συμμετέχοντος στην κυβέρνηση Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος, εναντίον της ουδέτερης πολιτικής που ακολουθούσε η κυβερνητική ηγεσία στο διεξαγόμενο εμφύλιο πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας παρατηρείται μια ριζική μεταστροφή της γερμανικής εξωτερικής στάσης, η οποία εκδηλώθηκε, αρχικά με τη μονομερή επιβολή, το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου, εμπορικών κυρώσεων κατά της Σερβίας. Στην εξέλιξη αυτή, καθώς και στη συνεχή και συστηματική καλλιέργεια ενός αντισερβικού κλίματος στην εσωτερική πολιτική ζωή της Γερμανίας, αποφασιστικό ρόλο διαδραμάτισαν από τη μια μεριά η καθολική εκκλησία, εξαιτίας του ότι η ορθόδοξη εκκλησία της Σερβίας όχι μόνο αποτελούσε ιδεολογικό και θρησκευτικό της αντίπαλο, αλλά, επιπρόσθετα, συνιστούσε και αναπόσπαστο τμήμα του καταπιεστικού κρατικού μηχανισμού της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, και από την άλλη η Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Κροατίας, η οποία με τη συνειδητή πυροδότηση των πολεμικών συγκρούσεων και τη σκόπιμη παραβίαση των συμφωνιών εκχειρίδας απέβλεπε στην αναζωπύρωση και κινητοποίηση πατροπαράδοτων συλλογικών αντανакλαστικών στερεοτύπων της γερμανικής κοινής γνώμης, που στοιχειοθετούνταν: α) από τους ιστορικούς δεσμούς και την πολιτισμική και θρησκευτική συγγένεια της Γερμανίας με την Κροατία, καθώς, επίσης, και με τη Σλοβενία β) από την παραδοσιακή αντιπαράθεση με τη Σερβία γ) από το γεγονός ότι ο ομοσπονδιακός γιουγκοσλαβικός στρατός, κατά ανάλογη συμπεριφορά με εκείνη των σοβιετικών ένοπλων δυνάμεων στην πρώην Α. Γερμανία ειδικότερα και στην Α. Ευρώπη συνολικότερα, επιχειρείσει αφενός μεν να σφυρηλατήσει τις εξουσιαστικές αρμοδιότητες της κεντρικά οργανωμένης ομοσπονδίας, αφετέρου δε να καταστείλει τα αιτήματα των επιμέρους περιφερειακών Δημοκρατιών για αυτοδιάθεση²⁶.

Γενικότερα, η ασφυκτικά μεγεθυόμενη εσωτερική πίεση υποχρέωσε τη γερμανική κυβέρνηση να ανακοινώσει, τη δεύτερη εβδομάδα του Νοέμβρη του 1991, ότι θα προχωρούσε, πριν τα Χριστούγεννα, στην επίσημη αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας, με την πεποίθηση ότι η ενέργεια αυτή, αποδυναμώνοντας τη θέληση του ομοσπονδιακού γιουγκοσλαβικού στρατού να συνεχίσει τις ένοπλες αναμετρήσεις, θα οδηγούσε στον τερματισμό του πολέμου και στην επιβολή της ειρήνης σε ολόκληρη τη Βαλκανική Χερσόνησο²⁷. Ουσιαστικά, όπως εύστοχα επισημαίνεται, «η γερμανική “στροφή” ήταν περισσότερο η απεγνωσμένη προσπάθεια “επαναπροσδιορισμού” μιας εξωτερικής πολιτικής στην Ευρώπη στις πολύπλοκες συνθήκες της εσωτερικής πολιτικής συζήτησης για την έκφραση και προς τα έξω της νέας θέσης της Γερμανίας στον κόσμο»²⁸.

Καθίσταται απαραίτητο και χρήσιμο, στο σημείο αυτό, να υπογραμμίσουμε ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική παρά την τελεσιγραφική προειδοποίηση που απηύθυνε, ουσιαστικά και κύρια προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα / Ένωση ότι, δηλαδή, αν δεν προχωρήσει άμεσα στην αναγνώριση των δυο συγκεκριμένων γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών

θα το πράξει η ίδια με μονομερή ενέργεια, σε καμιά περίπτωση, ωστόσο, δεν φαίνεται ότι διακινδύνευσε τους δεσμούς της με τους κοινοτικούς εταίρους και, βασικά, με τη Γαλλία. Είναι ενδεικτικό ότι στις 14 και 15 Δεκεμβρίου, λίγες ημέρες μετά τη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Μάαστριχτ, η Γαλλία και η Γερμανία συμφώνησαν, στο Παρίσι, να προσδιορίσουν τα κριτήρια αναγνώρισης των γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών με αφετηριακή βάση την αρχή της ελεγχόμενης και περιορισμένης ειρηνικής μεταβολής των ευρωπαϊκών συνόρων με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων²⁹. Επομένως, στις 16 Δεκεμβρίου, στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η νομιμοποίηση της γερμανικής επιδίωξης είχε, ήδη, επιτευχθεί, στα πλαίσια της συναίνεσης και της συγκατάθεσης ή τουλάχιστον της μη αντίδρασης και της παθητικής αδράνειας των άλλων κρατών-μελών, και δεν απέμενε παρά η παροχή της επίσημης κοινοτικής νομιμότητας για την έναρξη εκπλήρωσης της δέσμευσης των αναγνωρίσεων. Μπορούμε, λοιπόν, ανεπιφύλακτα να συγκλίνουμε στο συμπέρασμα ότι είναι «αποτέλεσμα κακής ανάγνωσης του τρόπου άσκησης της πολυμερούς διπλωματίας στην Ευρώπη, η αντίληψη ότι έντεκα κράτη, από τα πλουσιότερα, ισχυρότερα και πιο αναπτυγμένα του πλανήτη, αφέθηκαν άβουλα να παρασυρθούν από ένα γερμανικό εκβιασμό. Χωρίς να αμφισβητεί κανείς τον ιδιαίτερο ρόλο της Γερμανίας σε αυτή την υπόθεση, είναι σαφές ότι οι γερμανικές πιέσεις ήλθαν σε μια στιγμή ωρίμανσης για τα περισσότερα κράτη-μέλη της ιδέας του αδιεξόδου και του αναπότρεπτου της γιουγκοσλαβικής διάλυσης και της ανάγκης για τη λήψη μέτρων για την αποφυγή του μείζονος κακού»³⁰.

Στην τρέχουσα φάση της εκρηκτικής και επικίνδυνης κλιμάκωσης της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης, ιδιαίτερα μετά την αναγνώριση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Κοινότητα στις 6 Απριλίου του 1992, η γερμανική εξωτερική πολιτική από τη μια μεριά αντιδρά στη διεξαγωγή μιας διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης στη Γιουγκοσλαβία, υποστηρίζοντας απλώς, το ναυτικό αποκλεισμό της Σερβίας και την αερομεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας στις εμπόλεμες περιοχές, ενώ από την άλλη επιδιώκει την αναγνώριση της ανεξαρτησίας όλων των υπολοίπων Δημοκρατιών και την ολοκληρωτική μετατροπή των εσωτερικών συνόρων της πρώην ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας σε διεθνή³¹.

Ορισμένες συμπερασματικές σκέψεις και εκτιμήσεις

Αναφορικά με τη θέση της Γερμανίας στο νέο κυοφορούμενο ρευστό και ασταθές διεθνές περιβάλλον υποστηρίζεται ότι «πέρα από το φυσιολογικό όνειρο της ενοποίησης του γερμανικού έθνους [...] ικανοποιήθηκαν τα πιο εξωφρενικά αυτοκρατορικά όνειρα του γερμανικού υπερεθνικισμού. Αν σήμερα ζούσε ο Χίτλερ δεν θα είχε από γαιοπολιτική άποψη τίποτα σχεδόν να διεκδικήσει:

— η Ρωσία μεταβλήθηκε σε μια μεσαία δύναμη εξαρτημένη από τη γερμανική τεχνική και οικονομική βοήθεια

— δημιουργήθηκε ή δημιουργείται στην Κεντρική, Βόρεια και Ανατολική Ευρώπη η πανσπερμία μικρών και μεσαίων κρατών που θα αποτελέσουν το ζωτικό χώρο οικονομικής εξάρτησης και πολιτικής επιρροής της Γερμανίας, το περίφημο *Lebenstraum* (Αυστρία, Γερμανοελβετία, Κροατία, Σλοβενία, Τσεχία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Ουκρανία, Λεττονία, Λιθουανία, Εσθονία και μέχρι ενός βαθμού Πολωνία)

—είναι μια αποφασιστική η πρωτοπορία της Γερμανίας απέναντι στους άλλους τρεις μεγάλους της κοινότητας

—οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ απαλλαγμένες από τη στρατιωτική εξάρτηση μπόκαν σε νέα βάση»³².

Είναι, ωστόσο, χρήσιμο και απαραίτητο να υπογραμμίσουμε, παράλληλα με την πιο πάνω χαρτογράφηση και σκιαγράφηση των καινούργιων γεωστρατηγικών πλεονεκτημάτων της ενωμένης Γερμανίας, ότι η εξέλιξη αυτή των γεγονότων αφενός μεν συντελέστηκε ειρηνικά και αναίμακτα, αφετέρου δε αποτέλεσε περισσότερο μια ορθολογική αξιοποίηση και επιδέξια εκμετάλλευση των ευκαιριών και των δυνατοτήτων που προέκυψαν από την απότομη ριζική αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση των δομών του διεθνούς πολιτικού συστήματος και λιγότερο μια δρομολογημένη συνέπεια συνειδητά επινοημένων συχοθητήσεων και σκόπιμα μεθοδευμένων διπλωματικών ενεργειών της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.

Επιπλέον, έχει σημασία να επισημάνουμε ότι η αναζήτηση διεθνούς ρόλου από τη Γερμανία στη σημερινή συγκυρία πραγματοποιείται στα πλαίσια ενός, θεμελιακά διαφορετικού σε σύγκριση με το παρελθόν, πολυσύνθετου και πολύμορφου πλέγματος διεθνών οικονομικών δεδομένων και πολιτικών συνθηκών. Πιο συγκεκριμένα, αν εξαιρέσουμε τη χρονική περίοδο διακυβέρνησης του Όθωνα Μπίσμαρκ, που συμπίπτει με τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ενιαίου γερμανικού εθνικού κράτους, το λεγόμενο Γερμανικό Ζήτημα αντιμετώπιστηκε, κυρίως, με τη στρατηγική της βίαιης αντιπαράθεσης, η οποία ευνοήθηκε από την κλασική αποικιοκρατική οργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας και τον παραδοσιακό πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων και ισχύος μεταξύ των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών. Με τον τρόπο αυτό η Γερμανία, ουσιαστικά, παραγκωνίστηκε και απομονώθηκε από τις βασικές παγκόσμιες διεργασίες και υποχρεώθηκε να ακολουθήσει μια αυτόνομη και ανεξάρτητη πολιτική πορεία υλοποίησης των εθνικών της συμφερόντων και επιδιώξεων, η οποία στιγματίστηκε και σηματοδοτήθηκε από την έκρηξη, στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, των δυο μοναδικών παγκοσμίων πολέμων της ανθρώπινης ιστορίας. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το Γερμανικό Ζήτημα επιλύθηκε, μερικώς, με την κρατική διαίρεση της Γερμανίας στα πλαίσια της ψυχροπολεμικής συνασπισματικής σύγκρουσης Ανατολής-Δύσης. Η κατάρρευση, ωστόσο, του αποικιοκρατικού συστήματος της εδαφικής και πολιτικής ιμπεριαλιστικής επέκτασης, η ολοένα και μεγαλύτερη φιλελευθεροποίηση των διεθνών οικονομικών συναλλαγών και εμπορικών ανταλλαγών, με τον περιορισμό των δασμολογικών και των άλλων ισοδυνάμων προστατευτικών μέτρων, η συνεχώς επεκτεινόμενη πολυεπίπεδη θεσμική οργάνωση των διεθνών σχέσεων, καθώς και η πολύπλευρη, για πρώτη φορά, παρέμβαση των ΗΠΑ στις ευρωπαϊκές υποθέσεις, επέτρεψαν, κυρίως, στην ΟΔ Γερμανίας να επιτύχει αυτό που επιδιώξε η ενωμένη εθνικά Γερμανία με τη διεξαγωγή των δυο παγκοσμίων πολέμων: επωφελής ένταξη στους κόλπους της παγκόσμιας οικονομίας και ικανοποιητική συμμετοχή στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της διεθνούς πολιτικής.

Στην τρέχουσα φάση των εξελίξεων με την οριστική αποδιάρθρωση του χαλαρού διεθνικού συστήματος και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η επανενωμένη Γερμανία, αποτελώντας την πρώτη εμπορική δύναμη της παγκόσμιας οικονομίας και την τρίτη πλουσιότερη ως προς τον όγκο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος χώρα στον κόσμο, αναδεικνύεται σε κεντρικό πρωταγωνιστή των διεθνών οικονομικών σχέσεων, γεγονός που της παρέχει την ικανότητα της επιλογής πολλών εναλλακτικών θέσεων και της ανάληψης πρωτοβουλιών σε ολόκληρο το φάσμα της διεθνούς πολιτικής.

Γενικότερα, η Γερμανία επιθυμεί την πολιτική ενδυνάμωση του ΟΗΕ, ώστε αυτός να καταστεί αποτελεσματικότερος στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών του σχετικά με την επίλυση των διεθνών διαφορών, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την προστασία των μειονοτήτων και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας³³. Συνεπώς, η γερμανική εξωτερική πολιτική, σε ένα πρώτο επίπεδο, αναμένεται ότι θα επιδιώξει να ασκήσει μεγαλύτερη επιρροή και να αναμιχθεί ενεργητικότερα στις διεθνείς πολιτικές υποθέσεις υπό το νομιμοποιητικό περίβλημα της υιοθέτησης και της ανάπτυξης στρατηγικών πολιτικών προς την κατεύθυνση της εμπέδωσης της παγκόσμιας ειρήνης και του σεβασμού τόσο των αναφαίρετων ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και των δικαιοκάν αρχών του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ειδικότερα και του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου συνολικότερα.

Επίσης, η οικονομική υπεροχή, η τεχνολογική ανωτερότητα, τα συγκριτικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, καθώς και η συμμετοχή στους θεσμικούς μηχανισμούς λήψης των κεντρικών κατευθυντήριων προσανατολισμών της παγκόσμιας οικονομίας, όπως είναι ο ΟΟΣΑ, η GATT και η Ομάδα των επτά μεγαλύτερων βιομηχανικών χωρών του κόσμου (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία και Καναδάς), παρέχουν τις αντικειμενικές δυνατότητες στη Γερμανία, σε συνεργασία, βέβαια, με τις ΗΠΑ και ορισμένους κοινοτικούς της εταίρους, αφενός μεν να αναλάβει πρωτοβουλίες για τη μεγαλύτερη φιλελευθεροποίηση των οικονομικών συναλλαγών, αφετέρου δε να δρομολογήσει διαδικασίες αναθέρμανσης και ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας, καθώς και αρμολόγησης πιο ευέλικτων, σταθερών και αποδοτικών θεσμών διεθνούς οικονομικής συνεργασίας. Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι η οικονομική ισχύς της Γερμανίας μετουσιώνεται, ήδη, άμεσα ή έμμεσα, σε πολιτική επιρροή σε ολόκληρο το γεωγραφικό χώρο της Α. Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών διά μέσου όχι μόνο της κατάλληλης αξιοποίησης του γεγονότος ότι αποτελεί τον πρώτο εμπορικό εταίρο των χωρών της περιοχής αυτής, αλλά και μέσω του ότι συνιστά το βασικότερο διεθνή πιστωτικό τους χρηματοδότη. Εξάλλου, η Γερμανία, αξιοποιώντας τα συγκριτικά οικονομικά της πλεονεκτήματα, την τεχνολογική της ισχύ και τη συμμετοχή της στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, θα μπορέσει να διαδραματίσει σημαντικό παρεμβατικό πολιτικό ρόλο στις συντελούμενες διεργασίες βαθμιαίου μετασχηματισμού των σχέσεων μεταξύ Βορρά-Νότου. Στην προοπτική αυτή συνηγορεί και το δεδομένο ότι η Γερμανία συγκαταλέγεται μεταξύ των μεγαλύτερων χορηγών των χωρών του Τρίτου Κόσμου, αφού από την τέταρτη θέση που κατείχε το 1990, μετά τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και τη Γαλλία, ανήλθε στην τρίτη θέση το 1991, μετά την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ, με συνολική οικονομική βοήθεια 6,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων έναντι 11,03 και 9,64 των δυο πρώτων χωρών αντίστοιχα³⁴.

Όσον αφορά τον ευρωπαϊκό χώρο εύστοχα τονίζεται ότι η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία, η Ιταλία και τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη είτε θα υποστηρίξουν την ενοποίηση της Γερμανίας και θα της αναγνωρίσουν το διεθνή πολιτικό ρόλο που της αρμόζει, είτε θα αντισταθούν στην προαναφερθείσα προοπτική και θα επιλέξουν την παραδοσιακή στρατηγική της αντιπαράθεσης. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η προσέγγιση και η συνεργασία των χωρών αυτών με τις ΗΠΑ θα καταστεί εφικτή μόνο αν η Γερμανία θα αποφασίσει να μη διατηρήσει τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, αλλά, αντίθετα, ή να δρομολογήσει μια ανεξάρτητη πολιτική πορεία, ή να συνάψει ιδιαίτερα στενές σχέσεις με τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ³⁵. Με δεδομένο ότι, όπως φαίνεται, το ζήτημα της αποχώρησης των ΗΠΑ από την Ευρώπη σχετίζεται περισσότερο με το βαθμό μείωσης του στρατιωτικού τους

ρόλου, αφού το πολιτικό και οικονομικό τους ενδιαφέρον για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις θα παραμείνει ισχυρά αμείωτο, αν δεν θέλουν, σε σημαντικό βαθμό, να απομονωθούν από τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία και στη διεθνή πολιτική, η γερμανική εξωτερική πολιτική δεν δείχνει να έχει κανένα αντικειμενικό συμφέρον, με την εξαίρεση ορισμένων διαφοροποιήσεων, να διαταράξει και πολύ περισσότερο να διασπάσει τους υπάρχοντες ισορροπημένους δεσμούς με τους δυτικούς της συμμάχους. Τη διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει και η τρέχουσα εξωτερική πολιτική πρακτική της σημερινής κυβερνητικής ηγεσίας της Γερμανίας, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει ότι μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο της υιοθέτησης διεθνών επιλογών που να προσδιορίζονται από ακραίες εθνικιστικές επιδιώξεις, η έκταση και η ένταση των οποίων θα εξαρτηθεί από αστάθμητους εσωτερικούς παράγοντες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. *OECD*, «OECD Economic Outlook», No 47, June 1990, p. 168, table 92.
2. Βλ. *United Nations Economic Commission for Europe*, «East-West Joint Ventures», Colloquium 1990. *The Central and East European Economies in 1990s. Prospects and Constraints*. NATO, Brussels, April 1990, p. 10.
3. Βλ. Altmann Franz-Lothar, *Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η Γερμανία στα Βαλκάνια*, «Διεθνής Επιθεώρηση», Τεύχ. 12, Μάιος-Ιούνιος 1992, σελ. 69 και Pond Elizabeth, *Germany in the New Europe*, «Foreign Affairs», Vol. 71, No 2, Spring 1992, p. 126.
4. Βλ. Τέλλογλου Τάσος, *Ost Politic στα Βαλκάνια. Η Πολιτική του Μπλοκ των Επιταγών στις... Νέες Συνθήκες*, «Τετράδια», Τεύχ. 29-30, Χειμώνας-Άνοιξη 1992, σελ. 20· Lühr Uwe, *Η Γερμανία Μετά την Ενοποίηση*, «Διεθνής Επιθεώρηση», Τεύχ. 11, Μάρτιος-Φεβρουάριος 1992, σελ. 46· Genscher Hans-Dietrich, *Η Εξωτερική Πολιτική μας Ενωμένης Γερμανίας*, «Οριοθετήσεις», Τεύχ. 3, 1992, σελ. 115-118· Pond, op.cit. p. 128 και Denitch Bogdan, «The End of the Cold War», London-New York, VERSO, 1990, p. 42-43.
5. Βλ. Pond, op.cit. p. 126-127.
6. Βλ. Xiang Lanxin, *Is Germany in the West or in Central Europe?* «Orbis», Vol. 36, No 3, Summer 1992, p. 411.
7. Βλ. Βαρβαρούσης Πάρις, *Η Σταθερότητα στα Βαλκάνια Μετά τη Διάλυση της Γιουγκοσλαβίας*, «Διεθνής Επιθεώρηση», Τεύχ. 12, Μάιος-Ιούνιος 1992, σελ. 19.
8. Βλ. Φακιολάς Τάσος, *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις Σοβιετικής Ένωσης Χωρών Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης*, «Παπαζήσης», Αθήνα, 1991, σελ. 357-358.
9. Βλ. Stent Angela, *The One Germany*, «Foreign Policy», No 81, Winter 1990-91, p. 64-67.
10. Βλ. Αλειφαντής Στέλιος, *Ο Ευρωπαϊκός Προσανατολισμός στην Εξωτερική Πολιτική των Βαλκανικών Κρατών*, «Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», Τομ. 8, Τεύχ. 7, 1990.
11. Βλ. Larrabee Stephen, *Instability and Change in the Balkans*, «Survival», Vo. 34, No 2, Summer 1992, p. 45-47 και Cow James, *European Security and the Yugoslav Wars*, University of London, King's College, Centre for Defence Studies, 1992.
12. Βλ. Βαρβαρούσης, ό.π., σελ. 19.
13. Βλ. Altmann, ό.π., σελ. 70.
14. Συνέντευξη του Γερμανού πρεσβευτή στην Αθήνα, Μπιλ Φον Μπρέντοου, στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», 22-12-1992.
15. Βλ. Κώνστας Δημήτρης, *Η Αμερικανική Πολιτική στα Βαλκάνια και τη Γιουγκοσλαβική Κρίση*, «Επιλογή», Νοέμβριος 1992, σελ. 32-35.
16. Στο ίδιο, ό.π., σελ. 33. Επίσης, βλ. Cviic Christophen, *Remaking th Balkans*, London, Royal Institute of International Affairs, 1991, p. 92-97.
17. Βλ. Ροζάκης Χρήστος, *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη Γιουγκοσλαβική Κρίση*

και η Ελλάδα: Μια Ακόμα Δομική Απόκλιση ή Μια Ακόμα Συγκυριακή Εκτροπή; «Επιλογή», Νοέμβριος 1992, σελ. 18-19.

18. Βλ. Βαρβαρούσης, ό.π., σελ. 19.

19. Βλ. Τέλλογλου, ό.π., σελ. 24.

20. Βλ. Mayall James, *Nationalism and International Security After the Cold War*, «Survival», Vol. 34, No 1, Spring 1992, p. 19-25.

21. Βλ. Τέλλογλου, ό.π., σελ. 24.

22. Βλ. Βαρβαρούσης, ό.π., σελ. 19.

23. Βλ. Ροζάκης, ό.π., σελ. 19.

24. Βλ. Mayall, *op.cit.*, p. 24.

25. *Ibidem* και Κώνστας, ό.π., σελ. 33.

26. Βλ. Τέλλογλου, ό.π., σελ. 18-23 και του ίδιου, *Η Γερμανική Πολιτική στα Βαλκάνια και ο Πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη*, «Τετράδια», Τεύχ. 31, Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 1992, σελ. 41-42 και Ramet S., *War in the Balkans*, «Foreign Affairs», Vol. 71, No 4, Fall 1992, p. 86-89.

27. Βλ. Τέλλογλου, «Τετράδια», Τεύχ. 29-30, Χειμώνας-Άνοιξη 1992, ό.π., σελ. 23, Gow, *op.cit.*, p. 13, Mayall, *op.cit.*, p. 34, Pond, *op.cit.* p. 114 και Horsley William, *United Germany's Seven Cardinal Sins: A Critique of German Foreign Policy*, «Millenium Journal of International Studies», Vol. 21, No 2, Summer 1992, p. 238-240.

28. Βλ. Τέλλογλου, «Τετράδια», Τεύχ. 29-30, Χειμώνας-Άνοιξη 1992, ό.π., σελ. 21.

29. Στο ίδιο, ό.π., σελ. 25.

30. Ροζάκης, ό.π., σελ. 20.

31. Βλ. Τέλλογλου, «Τετράδια», Τεύχ. 31, Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 1992, ό.π., σελ. 42-45.

32. Πάγκαλος Θεόδωρος, *Η Νέα Τάξη και ο Ρόλος των Εθνών στο Σύγχρονο Κόσμο*, «Τετράδια», Τεύχ. 29-30, Χειμώνας-Άνοιξη 1992.

33. Βλ. Genscher, ό.π., σελ. 120-121.

34. Βλ. «Time», 9 October 1992, p. 21.

35. Βλ. Odom William, *Only Ties to America Provide the Answer*, «Orbis», Vol. 34, No 4, Fall 1990, p. 493-494.